נִשְׁאֲלִין עָלֶיהָ, כלומר הכלי טמא, והבעלים צריך לשאול עליו בבית דין, מה יהיה עליו. וְאֲפִילּוּ שהספק הוא בִּכְלִי טהור הַמּוּנָּח עַל גַּבֵּי קַרְקַע, ואין בכלי דעת לישאל, ואף האדם אינו עוסק בו להוליכו ולהביאו אל השרץ, אלא החזיק האדם את השרץ בידו וספק אם הביאו על הכלי, מכל מקום ברשות היחיד הוא טמא, כְּדִין דָּבָר שֶׁיֵּשׁ בּוֹ דַּעַת לִישָּׁאֵל, לפי שהאדם שעל ידו בא ספק הטומאה יש בו דעת לישאל. לפיכך הוצרך רב אשי לתרץ, שאין הסכין נטמא משום שהעזרה היא רשות הרבים, שהרי אילו היתה רשות היחיד, היה הסכין נטמא כדין ספק טומאה ברשות היחיד בדבר שיש בו דעת לישאל.

הגמרא ממשיכה לברר את דברי המשנה בעדיות שהובאה לעיל. שנינו במשנה: שאם נמצאה מחט טמאה בבשר הקרבן, הסכין והידים טהורות, וְהַבָּשָׂר טָמֵא. מקשה הגמרא: הלא אוכלים אינם מקבלים טומאה אלא אם כן הוכשרו על ידי ביאת משקים עליהם, וְהָאי בָּשָׂר דְּאִיתְכַּשַּׁר בְּמַאי – ובשר זה במה הוכשר לקבלת טומאה. אִי נִימָא דְּאִיתְכַּשַּׁר – אם נאמר שהוכשר בְּדָם שחיטתו, וְהָא [–והרי] אָמַר רַבִּי חִיָּיא בַּר אַבָּא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מִנַּיִן לְדָם קָדָשִׁים שֶׁאֵינוֹ מַכְשִׁיר את האוכלים לקבלת טומאה, שֶׁנֶּאֱמַר בדם (דברים יב כד) ׳לֹא תֹאכְלֶנּוּ עַל הָאָרֶץ תִּשְׁפְּכֶנּוּ כַּמָּיִם׳, ומכאן שדווקא דָּם שֶׁנִּשְׁפָּךְ כַּמַּיִם הוקש למים, וּמַכְשִׁיר כמותם את האוכלים לקבלת טומאה, וְאולם דם קרבנות שֶׁאֵינוֹ נִשְׁפָּךְ כַּמַּיִם אלא נזרק על המזבח, אֵינוֹ מַכְשִׁיר כמים, משום שאינו נחשב למשקה. ואם כן, לא יתכן שבשר הקרבן הוכשר על ידי דם שחיטתו. וְאֶלָּא מה תאמר, דְּאִיתְכַּשַּׁר [–שהוכשר] הבשר בְּמַשְׁקֵי בֵּית מִטְבְּחָיָא – במים שבבית המטבחיים שבעזרה שהודח בהם, וְהָא [–והרי] אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא, מַשְׁקֵי בֵּית מִטְבְּחָיָא, לֹא דַּיָּין שֶׁהֵן דְּבָרָן – לא זו בלבד שהם טהורים, אֶלָּא שֶׁאַף אֵין הם מַכְשִׁירִין את האוכלים לקבלת טומאה.

ממשיכה הגמרא לברר במה הוכשר הבשר: וְאֶלָּא מה תאמר, דְּאִיתְכַּשַּׁר [–שהוכשר] בְּחִבַּת הַקֹּדֶשׁ, שהלכה בידינו שחביבות הקדשים מחשיבה אותם לאוכל אפילו כשאינם ראויים לאכילה, ומטעם זה הם מקבלים טומאה אף בלא הכשר משקה, והרי לא יתכן לפרש כן, כיון שבמשנה נאמר ׳הבשר טמא׳ ולא ׳פסול׳, ומשמעות ׳טמא׳ היא גם לטמא אחרים, וְאִימּוּר – והרי מה שאנו יכולים לומר דְּמַהֲנֵיָא לֵיהּ [–שמועילה] חִבַּת הַקֹּדֶשׁ להכשיר את הקדשים לקבלת טומאה, הוא רק לְאֵיפְסוּלֵי גּוּפֵיהּ – לענין שיפסל הקודש עצמו מחמת טומאתו, אך לְמֵיטְמָנָא בֵּיהּ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי נָמֵי – ובי מועילה לו חיבת הקודש לטמאותו גם לענין שנמנה ממנו והלאה סדר של ראשון ושני לטומאה ויטמא אחרים, שכאשר יגע הקודש באב הטומאה וייעשה ראשון, יטמא דבר אחר ויעשהו שני. ואם תאמר שמועילה לו חיבת הקודש גם לענין שיטמא אחרים, אם כן תִּיפְשׁוֹט ממשנה זו את מה דְּתָנֵי [–שנסתפק] רֵישׁ לָקִישׁ, צְרִיד שֶׁל מֶנָּחוֹת – גוש יבש של סולת מנחה שלא נגע בו השמן שנבלל במנחה, ולא הוכשר אלא על ידי חיבת הקודש, האם הוא מקבל טומאה גם לענין שיהיו מוֹנִין בּוֹ רִאשׁוֹן וְשֵׁנִי ויטמא אחרים, אוֹ לֹא הוכשר אלא לענין שיפסל הוא עצמו, אבל אינו מטמא אחרים. ואם טעם מה ששנתה המשנה שהבשר טמא לטמא אחרים הוא משום חיבת הקודש, הלא יש להוכיח ממנה שצריד של מנחות אף מטמא אחרים, ואיך הסתפק ריש לקיש בדין זה.

משום קושיא זו מביאה הגמרא ביאור אחר בדברי המשנה: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, מה ששנינו במשנה שהבשר טמא, הוא בְּגוֹן שֶׁהָיְתָה זו פָּרָה שֶׁל זְבָחֵי שְׁלָמִים, וְהֶעֱבִירָהּ בְּנָהָר כדי להשקותה, בשביל שיהיה נוח להפשיט את עורה ממנה לאחר שחיטתה, וְאחר כך שְׁחָטָהּ, וַעֲדַיִן מַשְׁקֶה של מי הנהר טוֹפֵחַ עָלֶיהָ בשעת שחיטתה, ולא יתכן שלא יפלו מים מהעור על הבשר בשעת הפשטת העור, והם המכשירים את הבשר לקבלת טומאה.

הגמרא דנה בהמשך דברי המשנה בעדיות. שנינו במשנה: אם נִמְצֵאת המחט בְּפָרֶשׁ [–בצואה] של הבהמה שבתוך מעיה, הַכֹּל טָהוֹר ואף הבשר. וסברה הגמרא שמדובר בפרש רך ולח, שהרי השקה אותה בנהר סמוך לשחיטתה, כמבואר לעיל. ולפי זה מקשה הגמרא: וְנֵיחֵדַּר [–ויחזור] הַפֶּרֶשׁ שנטמא על ידי המחט וְנִיטַמֵּייהּ [–ויטמא] לְבָשָׂר, שהרי תורת משקה עליו, ומשקה מטמא אוכל. מתרצת הגמרא: אָמַר רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה, המשנה מדברת בְּפֶרֶשׁ עָבֶה [–יבש] שאין לו תורת משקה. הגמרא מביאה תירוץ נוסף: רַב אַשִׁי אָמַר, אֲפִילּוּ תֵּימָא [–אם תאמר] שמדובר בְּפֶרֶשׁ רָכָּה שנחשב למשקה, מכל מקום אין הוא מקבל טומאה, מְשׁוּם דְּחָזֵי [–שהוא] מַשְׁקֶה סָרוּחַ שאינו ראוי לשתיה, ומאחר שאינו בכלל מה שנאמר (ויקרא יא לד) ׳וְכָל מַשְׁקֶה אֲשֶׁר יִשָּׁתֶה בְּכָל כְּלִי יִטְמָא׳, אינו מקבל טומאה.

הגמרא מביאה ברייתא המפרשת את סדר טומאת שרץ האמורה בתורה, עד שלישי לטומאה: תָּנֵי תַּנָּא קַמֵּיהּ דְּרַב שֵׁשֶׁת – שנה אחד החכמים [שהיה רגיל לשנות ברייתות] לפני רב ששת ברייתא זו. שֶׁרֶץ מְטַמֵּא אֶת הַמַּשְׁקִין, וּמַשְׁקִין אלו שנטמאו מהשרץ מְטַמְּאִין אֶת הַכֵּלִי, וּכְלִי זה מְטַמֵּא אֶת הָאוֹכָלִין, וְהָאוֹכָלִין הללו מְטַמְּאִין אֶת הַמַּשְׁקִין. וְלָמַדְנוּ שָׁלֹשׁ טוּמְאוֹת בְּשֶׁרֶץ, שטומאתו נמשכת עד שלישי לטומאה. וסוברת ברייתא זו כרבי עקיבא, ששני עושה שלישי גם בחולין.

אמר לו רב ששת לאמורא ששנה לפניו ברייתא זו: הלא לפי גירסתך, הֲנֵי – דברים אלו השנויים בברייתא אַרְבָּעָה הֵן ולא שלשה, שהרי המשקה שנגע בשרץ הוא ראשון, והכלי שנגע במשקה הוא שני, והאוכל שנגע בכלי הוא שלישי, והמשקה שנגע באוכל הוא רביעי. ואף לשיטת רבי עקיבא (לעיל יח.) הדורש את ה׳טמא׳ שנאמר באוכל ומשקה שניים במשמעות ׳יִטְמָא׳ אחרים, מכל מקום לא מצאנו בכתובים אלא ששני עושה שלישי בחולין, ולא ששלישי עושה רביעי. ומדברי הברייתא עצמה מוכח כן, שהרי שנתה בסוף דבריה ׳ולמדנו שלש טומאות בשרץ׳. אלא גּוּז מַשְׁקִין דְּרִישָׁא – חתוך מדברי הברייתא את המשקים ששנית בתחילת דבריה, וכך אמרה הברייתא, השרץ מטמא את הכלי ועושהו ראשון, והכלי עושה את האוכלים לשניים, והאוכלים עושים את המשקים לשלישיים, ובאה הברייתא להשמיענו ששני עושה שלישי בחולין, כשיטת רבי עקיבא.

שאל האמורא את רב ששת: מה ראית לחתוך מדברי הברייתא את המשקים שהוזכרו בתחילת דבריה, אַדְּרַבָּה, גּוּז [–חתוך] את הַמַּשְׁקִין דְּסֵיפָא – שנזכרו בסוף דבריה, וכך יש לשנות בדברי הברייתא, השרץ מטמא את המשקים, והמשקים את הכלי, והכלי את האוכלים. ואל תשנה לבסוף שאוכלים אלו מטמאים את המשקים, שכן לא מצינו בכתובים ששלישי עושה רביעי בחולין. השיבו רב ששת: אי אפשר לגרוס בתחילת דברי הברייתא ׳ומשקין מטמאין את הכלי׳, משום דְּלֹא אַשְׁכְּחַן [–לא מצינו] שום תַּנָּא דְּאָמַר שמַשְׁקִין מְטַמְּאִין כְּלִי מן התורה, אֶלָּא רק רַבִּי יְהוּדָה אמר כן בברייתא לעיל (טז), וְאף הוא הֲדַר בֵּיהּ [–חזר בו] מדבריו, כפי שהוכיחה הגמרא לעיל (יז). ואם תגרוס כן בדברי הברייתא, בשיטת מי תעמידנה, ועל כן בהכרח יש למחוק את המשקים שנזכרו בתחילה, ולא את המשקים שנזכרו לבסוף.

הגמרא מביאה סימן לסדר שלש מדרגות הטומאה הבאות משרץ: וְסִימָנָךְ, נָזְיָתָא – חבית של שיכר, כלומר, סדר עשיית שיכר שעורים יהיה לך לסימן, כדי שלא תטעה בסדר הדברים הנטמאים זה מזה בטומאת שרץ. שכך היא דרכם של עושי השיכר, תחילה מניחים כלי, ואחר כך נותנים בו את השעורים שהם אוכל, ואחר כך נותנים בו את המים. וכמו כן הוא הסדר שבו מטמא השרץ עד שלישי לטומאה, השרץ נגע בכלי, והכלי נגע באוכל, והאוכל נגע במשקה.

הגמרא ממשיכה לדון בסדר טומאת שרץ: תְּנַן הָתָם – שנינו שם במסכת כלים (פ״ח מ״ה), שֶׁרֶץ שֶׁנִּמְצָא בְּתַנּוּר חרס, ובאותו זמן נמצאת גם פת בתוך התנור ואינה נוגעת בשרץ, הַפַּת שֶׁבְּתוֹכוֹ נעשית שֵׁנִיָּה לטומאה, מַפְנֵי שֶׁהַתַּנּוּר נטמא מהשרץ ונעשה תְּחִלָּה [–ראשון], והוא עושה את הפת שבתוכו לשניה. מקשה הגמרא: אָמַר לֵיהּ רַב אָדָא בַּר אַהֲבָה לְרָבָא, וְנֵיחֲזֵי לְהַאי תַּנּוּר כְּמַאן דְּמַלֵּי

המשך בעמוד קמט

טוּמְאָה דְּמֵי – הלא יש לנו לראות את התנור כאילו כל חללו מלא בטומאת השרץ, שהרי כלי חרס נטמא מהשרץ התלוי באוירו אפילו כשאינו נוגע בו, ומוכח מזה שרואים את השרץ כאילו הוא ממלא את כל חלל הכלי, ומשום כן הוא נחשב כנוגע בדופן הכלי, וְאִם כֵּן תְּיֵיהֵי הָאי [–תהיה אותה] **פַּת** הנמצאת בתוכו **רְאשׁוֹנָה** לטומאה, כאילו נגעה בשרץ עצמו. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ [–לו] רבא, **לֹא סָלְקָא דַּעְתָּךְ** – אל תעלה בדעתך לומר כן, **דְּתַנְיָא** – שהרי שנינו בברייתא, כלי חרס ששרץ בתוכו, **יָכוֹל יְהוּ** [–שמא יהיו] **כָּל הַכֵּלִים** של עץ או מתכת הנמצאים בתוכו **מְטַמְּאִין** [–נטמאים] **מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס** זה, שהרי נאמר בכלי חרס שנטמא משרץ (ויקרא יא לג) 'כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא' ואף כלים במשמע,

תַּלְמוּד לוֹמַר (ויקרא יא לג), 'וְכָל כְּלִי חֶרֶשׂ אֲשֶׁר יִפֹּל מֵהֶם אֶל תּוֹכוֹ, כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא', וְסָמִיךְ לֵיהּ בכתוב שלאחריו (שם יא לד), 'מִכָּל הָאֹכֶל אֲשֶׁר יֵאָכֵל אֲשֶׁר יָבוֹא עָלָיו מַיִם יִטְמָא'. ומסמיכות זו משמע, שדווקא אוֹכֶל מִטַּמֵּא [–נטמא] מִשרץ הנמצא בָּאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס, ורק עליו נאמר 'כֹּל אֲשֶׁר בְּתוֹכוֹ יִטְמָא', וְאֵין כָּל הַכֵּלִים מִטַּמְּאִין מֵאֲוִיר כְּלִי חֶרֶס. ומכאן ראיה שאין רואים את הכלי כאילו הוא מלא בשרץ, שאם כן, אף הכלי שנמצא בתוכו היה נטמא מגבו, כמי שנגע בשרץ עצמו. אלא הדבר שבתוך הכלי נטמא מחמת הכלי ולא מחמת השרץ עצמו. ולפיכך הפת הנמצאת בתנור החרס, אינה אלא שניה לטומאה.

הגמרא חוזרת לבאר את משנתנו. שנינו במשנה, אמר רבי יוסי, מודים רבי אליעזר ורבי יהושע ששורפים בשעה שישית של ערב פסח תרומה טהורה בפני עצמה וטומאה בפני עצמה, בכדי שלא לטמא את הטהורה. ולא נחלקו אלא בתרומה תלויה [–ספק טמאה] וטומאה. שרבי אליעזר אומר, תשרף זו לעצמה וזו לעצמה, ורבי יהושע אומר, ישרפו שתיהן כאחת, ואין איסור לטמא את התלויה בטומאה ודאית. מקשה הגמרא: רַב חִסְדָּא רַמֵּי פִּיסְחָא אַפִּיסְחָא – הקשה סתירה בדעת רבי יהושע, ממשנתנו בדין תרומה בערב פסח על ברייתא באותו ענין, וּמְשַׁנֵּי – ותירץ סתירה זו. וכך הקשה, מַי [–וכי] אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ ששורפים את שְׁתֵּיהֶן [–התלויה והטמאה] כְּאַחַת, וּרְמִינְהוּ – והלא יש להקשות, ששנינו בברייתא שרבי מאיר ביקש להוכיח מדברי רבי חנינא סגן הכהנים ורבי עקיבא במשנתנו, שמותר לשרוף תרומה טהורה עם טמאה בערב פסח. וְאָמַר לו רַבִּי יוֹסֵי לרבי מאיר, אֵין הַנְּדוֹן דּוֹמֶה לְרָאָיָה, שהרי כְּשֶׁהֶעִידוּ רַבּוֹתֵינוּ, עַל מָה הֵעִידוּ שתוכל ללמוד מכך לשריפת תרומת חמץ, אִם כוונתך להוכיח מעדותו של רבי חנינא סגן הכהנים עַל הַבָּשָׂר של קדשים שֶׁנִּטְמָא בְּוֶלַד הַטּוּמְאָה, שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתוֹ עִם הַבָּשָׂר שֶׁנִּטְמָא בְּאַב הַטּוּמְאָה, הלא בשר זֶה נִטְמָא וּבשר זֶה נִטְמָא, ועל כן מותר לשורפם יחד אפילו שבכך נוספת טומאה לבשר שנטמא בולד, ואין ללמוד משם להתיר לשרוף תרומה טהורה עם טמאה. וְאִם כוונתך להוכיח מעדותו של רבי עקיבא עַל הַשֶּׁמֶן של תרומה שֶׁנִּפְסַל בְּמגע טְבוּל יוֹם, שֶׁמְּדַלְּקִין אוֹתוֹ בְּנֵר שֶׁנִּטְמָא בְּטְמֵא מֵת, הלא שמן זֶה פָּסוּל בעצמו מחמת טומאתו וְנר זֶה נִטְמָא, ומאחר שאף קודם לכן היה השמן פסול, לא חששו להוסיף לו טומאה, ואין ללמוד משם להתיר לשרוף טהורה עם טמאה. הוסיף רבי יוסי ואמר, אַף אָנוּ מוֹדִים בִּתְרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת בְּוֶלַד הַטּוּמְאָה, שֶׁשּׂוֹרְפִין אוֹתָהּ עִם הַתְּרוּמָה שֶׁנִּטְמֵאת בְּאַב הַטּוּמְאָה, ואפילו שבכך אנו מוסיפים עליה טומאה. אֲבָל הֵיאָךְ נִשְׂרוֹף אֲפִילּוּ תרומה תְּלוּיָה עִם הַטְּמֵאָה בערב פסח, הלא שָׁמָּא יָבֹא אֵלְיָהוּ לאחר זמן וְיטַהֲרֵם – ויאמר שהתלויה טהורה היתה, ונמצא שעברנו על האיסור לטמא תרומה. וכל שכן שאסור לשרוף טהורה עם הטמאה, על אף שהיא הולכת לאיבוד וצריך לבערה משום איסור חמץ. מבואר אם כן בברייתא זו בדברי רבי יוסי, שלדברי הכל אין שורפים תלויה עם טמאה, ואילו במשנתנו נאמר שלדעת רבי יהושע מותר לשורפן יחד ולטמאה בטומאה ודאית.

וּמְשַׁנֵּי – ותירץ רב חסדא על סתירה זו, מחלוקת תנאים היא בשיטת רבי יהושע. הָא – מה ששנינו במשנה שמותר לשרוף תרומה תלויה עם טמאה, זו היא דעת רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאִלְּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. וְהָא – ומה ששנינו בברייתא שאסור לשורפן יחד, זו היא שיטת רַבִּי יוֹסֵי וְאִלְּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ. דְּתַנְיָא, אַרְבָּעָה עָשָׂר בניסן שָׁחָל לִהְיוֹת בַּשַּׁבָּת, מְכַעֲרִין אֶת חָכֵל [–את כל החמץ] מִלִּפְנֵי הַשַּׁבָּת, וְשׂוֹרְפִין יחד תְּרוּמוֹת טְמֵאוֹת וּתְלוּיוֹת וּטְהוֹרוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וכשיטתו במשנתנו, שמותר לטמא תרומת חמץ בערב פסח משום שסופה לאיבוד. רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר, שורפים טְהוֹרָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּתְלוּיָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ, וּטְמֵאָה בִּפְנֵי עַצְמָהּ. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן, לֹא נֶחְלְקוּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עַל הַטְּהוֹרָה וְעַל הַטְּמֵאָה, שֶׁלדברי הכל אֵין שׂוֹרְפִין יחד. וכן לא נחלקו עַל הַתְּלוּיָה וְעַל הַטְּהוֹרָה, שֶׁלדברי הכל שׂוֹרְפִין יחד, שמאחר שלא הוחזקה התלויה בטומאה, כששורפים אותה עם הטהורה אין הדבר נראה כמו שמטמאים את הטהורה בידים. עַל מָה נֶחְלְקוּ, עַל הַתְּלוּיָה וְעַל הַטְּמֵאָה. שֶׁרַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תִּישָׂרֵף זוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ וְזוֹ בִּפְנֵי עַצְמָהּ, ולא ישרפן יחד, שהואיל ואין לתלויה טומאה ודאית, כששורפה יחד עם הטמאה הרי הוא מטמאה בידים, וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, ישרפו שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, משום שאין אנו מווהרים בתרומה תלויה לשמרה בטהרה. מצאנו אם כן בברייתא זו, שנחלקו רבי יוסי ורבי שמעון בשיטת רבי יהושע אם מותר לשרוף בערב פסח תלויה עם טמאה. ועל פי זה תירץ רב חסדא את הסתירה לעיל, שמה שהתיר רבי יהושע במשנתנו, הרי זה כשיטת רבי שמעון, והברייתא שאסרה לדעת רבי יהושע היא בשיטת רבי יוסי.

מקשה הגמרא על תירוץ רב חסדא: וְהָא מַתְנִיתִין רַבִּי יוֹסֵי הִיא, ולא דברי רבי שמעון, כפי שנאמר בה 'אמר רבי יוסי אינה היא המידה' וכו', ואיך שנינו בה שלדעת רבי יהושע שורפים תלויה עם טמאה. מתרצת הגמרא: תְּנֵי כְּאַמַּאי רַבִּי יוֹסֵי לְרַבִּי מֵאִיר שהתיר לשרוף טהורה עם טמאה, לשיטתי אסור לטמא אפילו תרומה תלויה, וַאֲפִילּוּ רַבִּי שִׁמְעוֹן וְאִלֵּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ דְּמַיכֵּל בשריפת תרומה בערב פסח, כִּי מַיכֵּל – מתי הקל, רק בְּשריפת תָּלוּיָה וּטְמֵאָה כאחת, אֲבָל בְּטָהוֹרָה וּטְמֵאָה לֹא התיר לשורפן כאחת.

סתירה נוספת בדעת רבי יהושע: רַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא רָמֵי תְּרוּמָה אַפִּיסְחָא – הקשה סתירה בדעת רבי יהושע, מדבריו בענין תרומה של כל השנה, על דבריו בענין תרומה בערב פסח, וּמְשַׁנֵּי – ותירץ סתירה זו. וכך הקשה, מַי [–וכי] אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ במשנתנו לגבי תלויה וטמאה ששורפים את שְׁתֵּיהֶן כְּאַחַת, והיינו שמותר לטמא תלויה בידים, וּרְמִינְהוּ, ששנינו בתרומות (פ״ח מ״ח), חָבִית שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנּוֹלַד בָּהּ פֶּקֶץ טוּמְאָה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, אִם הָיְתָה מוּנַּחַת בְּמָקוֹם הַתּוּרְפָּה [–הפקר] שאינו משתמר, יַנִּיחֶנָּה בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע, וְאִם הָיְתָה מְגוּלָּה יִכַּסֶּנָּה, כדי שלא תיטמא. ואף שהיא ספק טמאה, מכל מקום אנו מווהרים לשומרה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, אִם הָיְתָה מוּנַּחַת בְּמָקוֹם הַמּוּצְנָע, יַנִּיחֶנָּה בְּמָקוֹם הַתּוּרְפָּה, וְאִם הָיְתָה מְכוּסָּה יַגְלֶנָּה, כלומר, אם רצה רשאי לגרום לה טומאה, שאין אנו מווהרים על שמירת תרומה תלויה. ומבואר בדברי רבי יהושע, שדווקא על ידי גְּרָמָא אין [–כן], מותר לטמא את התלויה, כגון להניחה במקום התורפה או לגלותה, אבל לטמאה בְּיָדַיִם לֹא התיר רבי יהושע, ואם כן איך התיר במשנתנו לשרוף תלויה עם טמאה ולטמאה בידים. וּמְשַׁנֵּי – ותירץ רבי יוסי ברבי חנינא, הָא – מה ששנינו במשנתנו שמותר לטמא תלויה בידים, זו היא שיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן אִלֵּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, וְהָא – ומה ששנינו במשנה בתרומות שמותר לטמאה רק על ידי גרמא, זו היא שיטת רַבִּי יוֹסֵי אִלֵּיבָא דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שאף בתלויה בערב פסח אסר לשורפה עם הטמאה ולטמאה בידים, כפי ששנינו בברייתא שהובאה לעיל.

סתירה נוספת בדברי רבי יהושע: רַבִּי אֶלְעָזָר רָמֵי תְּרוּמָה אַתְּרוּמָה – הקשה סתירה בדעת רבי יהושע, מדבריו בענין תרומה בכל ימות השנה, על דבריו במקום אחר בענין זה, וּמְשַׁנֵּי – ותירץ סתירה זו. וכך הקשה, מַי [–וכי] אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שדווקא על ידי גְּרָמָא אין – מותר לטמא תרומה תלויה, אבל בְּיָדַיִם לֹא, כפי ששנינו במשנה בתרומות שהובאה לעיל, וּרְמִינְהוּ, ששנינו במשנה שאחריה (שם פ״ח מ״ט), חָבִית יין שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הֶעֱלִיזָה – במקום שבו דורכים את הענבים, וְתָחְתֶּיהָ חוּלִּין טְמֵאִין – ובבור הגת התחתונה שלתוכו היין יורד ומתקבץ, נמצא יין חולין טמא, ואם יפול יין התרומה לתוכו יטמא יין התרומה, ויאסור בתערובתו אף את יין החולין, אף על פי שאם אין אפשרות להציל מיין התרומה נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע כמובא בסמוך, מכל מקום מוּדֶה [–מודים] רַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאִם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה [–מהתרומה] לכל הפחות רְבִיעִית הלוג בְּטָהֳרָה על ידי שיביא כלים טהורים ויקבלנה, יַצִּיל בטהרה, ועליו לחזר אחר כלים טהורים. ואף על פי שעד שימצא כלים טהורים תפול רובה לתוך החולין ותאסרנו, מכל מקום לא יקבלנה בכלים טמאים, לפי שאסור לטמא תרומה לצורך הצלת חולין מהפסד. וְאִם לָאו, שאינו יכול להצילה כלל בכלים טהורים, אלא רק בכלים טמאים, ואם יקבל

המשך בעמוד קמט

אותה בהם יטמאנה, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, תֵּרֵד לבור וְתִטַּמֵּא מאליה, וְאַל יְטַמְּאֶנָּה בַּיָּד על ידי קבלתה בכלים טמאים, ואפילו שמחמת כן יאסרו החולין שבבור. וְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ אוֹמֵר, יְטַמְּאֶנָּה בַּיָּד ויקבלנה בכלים טמאים כדי שלא תפול לתוך החולין ותאסרם, ואין בכך משום איסור לטמא תרומה, שהרי בין כך היא עומדת להיטמא וללכת לאיבוד. הרי שלדעת רבי יהושע מותר לטמא תרומה שסופה לאיבוד אפילו בידים, ואם כן מדוע אסר במשנה הקודמת לטמא תרומה תלויה בידים, הלא אף היא אסורה באכילה וסופה ללכת לאיבוד.

וּמַשָּׁנֵי – ותירץ רבי אלעזר סתירה זו, שָׁאנֵי הָתָם, בחבית שנשברה בגת העליונה, דְּאִיכָּא הֶפְסֵד חוּלִּין אם לא יקבל את יין התרומה בכלים טמאים, שהרי הוא עומד ליפול לתוך יין החולין הטמא ולאסרו בשתיה, ולכך התיר רבי יהושע לקבלו בכלים טמאים ולטמאו בידים. אך באופן שאין הפסד לחולין, אוסר רבי יהושע לטמא תרומה בידים, וכאמור במשנה הראשונה.

רבא מקשה על תירוצו של רבי אלעזר: מַתְקִיף לַהּ רָבָא, הלא בַּמַּתְנִיתִין – במשנתנו, שאמר רבי יוסי בשיטת רבי יהושע שאסור לשרוף בערב פסח טהורה עם טמאה ולטמאותה, נַמִּי אִיכָּא הֶפְסֵד עֲצִים, שהרי אם נאסור לשרוף את שתי התרומות כאחת, יצטרך לשריפת כל אחת מהן עצים אחרים. וכיון שבמקום הפסד התיר רבי יהושע לטמא תרומה טהורה שהולכת לאיבוד, מדוע הצריך לשרוף תרומת חמץ טהורה בפני עצמה. מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לרבא, דווקא לְהֶפְסֵד מְרוּבֶּה של יין החולין שבבור חָשְׁשׁוּ, ועל כן התיר רבי יהושע לטמא את יין התרומה בידים, אבל לְהֶפְסֵד מוּעָט של עצים לֹא חָשְׁשׁוּ, ולא התירו מחמתו לטמא את התרומה אפילו כשהיא הולכת לאיבוד.

הגמרא מביאה ראיה לדברי אביי: וּמָנָא תֵּימְרָא [–ומנין אתה אומר] דְּלְהֶפְסֵד מְרוּבֶּה חָשְׁשׁוּ וּלְהֶפְסֵד מוּעָט לֹא חָשְׁשׁוּ, ממה דְּתַנְיָא, חֲבִית שֶׁל שֶׁמֶן תְּרוּמָה שֶׁנִּשְׁבְּרָה בַּגַּת הָעֶלְיוֹנָה, וְנִתְחַתּוֹנָה נמצא שמן של חוּלִּין טְמֵאִין, ואם יפול שמן התרומה לתוכו יטמא, ויאסור את כל התערובת באכילה כדין התרומה הטמאה, אף שלגבי יין נחלקו רבי אליעזר ורבי יהושע באופן זה אם רשאי לטמא את יין התרומה ביד, מכל מקום לגבי שמן מוֹדֶה רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ, שֶׁאֵם יָכוֹל לְהַצִּיל מִמֶּנָּה רְבִיעִית בְּטָהֳרָה יַצִּיל, ועליו לחזר אחר כלים טהורים כדי לקבלה בהם, ואפילו שעד שימצאם תפול רובה לתוך החולין ותאסרם, מכל מקום לא יקבלנה בכלים טמאים, וְאִם לָאו, שאינו יכול להצילה כלל בכלים טהורים, לדברי הכל תֵּרֵד התרומה לתוך החולין הטמאים וְתִטַּמֵּא מאליה, וְאַל יְטַמְּאֶנָּה בַּיָּד על ידי קבלתה בכלים טמאים, ואפילו שבכך יאסר שמן החולין באכילה. ואף רבי יהושע שהתיר לטמא יין ביד באופן זה, אסר בשמן, משום שאף אם יפול השמן לשמן החולין ויאסרנו באכילה לכהנים ולזרים, אין זה כי אם הפסד מועט, שהרי עדיין ראוי הוא להדלקת הנר כדין תרומה טמאה שניתנה לכהנים להדלקה. ואילו ביין זהו הפסד מרובה, ולכך התיר רבי יהושע. ומוכח מכאן כדברי אביי, שיש לחלק בין הפסד מועט למרובה.

הגמרא מבררת את החילוק בין יין לשמן: מַאי שְׁנָא שֶׁמֶן, שתערובת תרומה בחולין טמאים אין זה הפסד מרובה, משום דְּרָאוּי לְהַדְלִיק בו את הנר, הלא יַיִן שיש בו תערובת תרומה וחולין טמאים נַמִּי רָאוּי לְזִילּוּף – לשפוך ממנו בתוך הבית לריח טוב, ומדוע התיר רבי יהושע לטמא את יין התרומה בידים כדי למנוע ממנו להתערב בחולין ולאוסרם באכילה. וְכִי תֵּימָא זִילּוּף לָאו מִילְּתָא הִיא – ואם תאמר לתרץ שזילוף אינו כלום משום שאינו תשמיש חשוב, ועל כן אם יאסר היין בשתיה הרי זה הפסד גמור, וְהָאָמַר שְׁמוּאֵל מִשּׁוּם רַבִּי חִיָּיא, שׁוֹתִין מַיִן שנמכר לוֹג בְּסֶלַע, וּמְזַלְּפִין מַיִן הנמכר לוֹג בְּשְׁתַּיִם – בשני סלעים. כלומר, מי שאין בידו לקנות הרבה יין משובח, עדיף לו לקנות את היקר והמשובח לזילוף ואת הזול לשתיה. הרי שזילוף הוא תשמיש חשוב, ואם כן מדוע תערובת יין תרומה טמא בין חולין נחשבת להפסד מרובה, הלא עדיין הוא ראוי לזילוף.

מתרצת הגמרא: מה שהתיר רבי יהושע לטמא את היין, הוא בְּיַיִן חָדָשׁ שאין ריחו נודף ואינו ראוי לזילוף, ואם יפול לתוכו יין התרומה ויאסרנו לא יהיה ראוי לכלום ויפסד לגמרי. שוב מקשה הגמרא: וְהָא אף יין חדש רָאוּי לְיַשְּׁנוֹ, ואחר כך יזלפו ממנו, ולא ילך לאיבוד. מתרצת הגמרא: אם ישהנו אצלו עד שיתיישן, יש לחשוש שמא אָתֵי בֵּיהּ [–יבוא בו] לִידֵי תַּקָּלָה, שכן הוא עלול לשתותו ולעבור על איסור אכילת תרומה טמאה, ולכך אסור ליישנו. שוב מקשה הגמרא: שֶׁמֶן טמא נַמִּי אָתֵי בֵּיהּ לִידֵי תַּקָּלָה, שכיון שמדליקים בו מעט מעט, שמא בתוך כך יבוא לאוכלו, ומדוע התירו להדליק בו. מתרצת הגמרא: אכן לא הותר להדליק בשמן זה אלא באופן דְּרָמֵי לֵיהּ [–שנותנו] בְּכְלֵי מָאוּם, כדי שלא יהיה ראוי לאכילה ולא יכשלו בו. שוב מקשה הגמרא: יַיִן טמא נַמִּי יש להתיר להשהותו באופן דרָמֵי לֵיהּ [–שנותנו] בְּכְלֵי מָאוּם, ובאופן זה אין לחשוש שמא יבואו לשתותו. מתרצת הגמרא: הרי לְזִילּוּף קָא בָּעֵי לֵיהּ – הוא רוצה אותו, ואם כן וכי בִּכְלֵי מָאוּם רָמֵי לֵיהּ [–הוא נותנו], הלא בכך יפגם ריחו.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בחשש תקלה בתרומה טמאה: וְתַקָּלָה עַצְמָהּ, מחלוקת תַּנָּאֵי הִיא, האם יש לחשוש לה בתרומה טמאה. דְּתַנְיָא, חֲבִית שֶׁל יַיִן שֶׁל תְּרוּמָה שֶׁנִּטְמְאַת, בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִים, תִּשְׁפַּךְ חֻבָּל – בחבילה אחת, כלומר תשפך כולה יחד, ולא יזלפו ממנה מעט מעט, שכן אפילו אם יזלפו את כולה בו ביום יש לחשוש שמא יבואו לשתות ממנה. וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים, תַּעֲשֶׂה זִילּוּף – יזלפו ממנה מעט מעט. אָמַר רַבִּי יִשְׁמָעֵאל בְּרַבִּי יוֹסֵי, אֲנִי אֲבָרְיָא במחלוקתם זו. אם החבית היא בַּשָּׂדֶה, תִּשְׁפַּךְ חֻבָּל – כולה כאחד, לפי שהזילוף נעשה בבית, ויש לחשוש שמא עד שיביאוה לבית יבואו בה בינתיים לידי תקלה וישתו ממנה. אבל אם היא כבר בַּבַּיִת ואפשר לזלף ממנה מיד, תַּעֲשֶׂה זִילּוּף. אִיכָּא דְּאָמְרֵי שכך הכריע רבי ישמעאל ברבי יוסי, בְּחבית של יין חָדָשׁ שנטמאה, תִּשְׁפַּךְ חֻבָּל, ואסור להשהותה עד שתתיישן משום חשש תקלה, אבל בְּיַיִן יָשָׁן, תַּעֲשֶׂה זִילּוּף אפילו כשהחבית בשדה, שכן בזמן מועט כזה עד להבאתה לבית, אין לחשוש לתקלה. אָמְרוּ לוֹ בני דורו לרבי ישמעאל ברבי יוסי,